

PYHÄT JA PYHYYS RAAMATUSSA JA KIRKON MUUSSA PERINTEESSÄ

TT Hannu Pöyhönen

Sana “pyhä” kuuluu kristinuskon ja monien muittenkin uskontojen keskeiseen terminologiaan. Erityisen usein tuo sana tuntuu esiintyvän meidän aikanamme juuri Ortodoksisen kirkon piirissä. Koska monesti kuitenkin jopa keskeiset termit saattavat olla meille syvimmiltään jossain määrin hämääriä luultavasti juuri niiden tuttuuden vuoksi, pyrimme tämän luennon puitteissa tutustumaan pyhyiden käsitteeseen Raamatussa ja yleensäkin Kirkkomme perinteessä.

Vanha testamentti

Pyhyiden käsite esiintyy jo Vanhassa testamentissa hämmästyttävän rikkaana ja monimuotoisena, kuten seuraava lyhyt katsaus osoittaa.

Vanhassa testamentissa pyhyys on nimenomaan Jumalan ominaisuus. Juuri Hän, Jumala, on pyhä (Ps. 99:3). Parhaiten tämä tulee ilmi varmasti profeetta Jesajan kutsumisnäyssä, jossa hän näki Herran istumassa korkealla ja ylhäisellä valtaistuimella, kuusisiipisten serafien keskellä. Herran kirkkauden takia serafit peittivät siivillään silmänsä ja huusivat toinen toisilleen veisua, joka on inspiroinut voimakkaasti myös kristillistä hymnirunoutta: “Pyhä, pyhä, pyhä Herra Sebaot; kaikki maa on täynnä Hänen kunniaansa” (Jes. 6:3).

Vanhassa testamentissa pyhäksi luonnehditaan myös jokaista paikkaa, jolla pyhä Jumala on antanut kirkkautensa ja kunniansa ilmestyä. Sellaisia ovat muun muassa palavan pensaan alue Hoorebilla, jolle astuessaan Mooseksen oli riisuttava kenkensä paikan pyhyiden vuoksi (2. Moos. 3:5). Pyhiä paikkoja olivat edelleen ilmestymäajan eli pyhäkköteltan alue erämaassa ja myöhemmin Jerusalemin temppeli sitä ympäröivine esipihoineen (Ps. 5:8, 24:3) sekä molemmissa tapauksissa aivan erityisesti näiden sisin osa eli kaikkeinpyhin, joka miellettiin Jumalan erityiseksi asuinpaikaksi ja jonne siksi sai astua ainoastaan ylipappi ja hänkin vain kerran vuodessa huolellisen valmistautumisen jälkeen (3. Moos 16:2–22). Pyhäksi alueeksi Vanhassa testamentissa nimitetään samoin Temppelelivuorta (Ps. 2:6, 3:5, 15:1) ja Jerusalemin kaupunkia (Jes. 48:2, 52:1), jotka molemmat olivat Herran asumuksia laajemmassa mielessä ja saivat kumpikin pyhyytensä niiden keskellä olevasta temppelistä. Jerusalemin kaupungin ja Temppelelivooren ihanuutta ja pyhyyttä Vanha testamentti painottaa erityisesti lopunajallisissa profetioissaan (Jes. 11:9, 27:13, Sak. 8:3), jotka Kirkko katsoo täytyneen kristinuskon syntyyn liittyneissä pelastushistoriallisissa tapahtumissa.

Pyhän ja pyhyiden käsitteet yhdistetään Vanhassa testamentissa lisäksi temppelelialueelle koontuneeseen Jumalan kansaan eli Israeliin eräänlaisena kultillisena seurakuntana (4. Moos. 16:3, Ps. 89:6), mutta myös laajemmin Israeliin Herran valittuna kansana, omaisuuskansana kaikkien kansojen joukossa (2. Moos. 19:6, 5. Moos. 7:6, 14:2). Israelinkin pyhyyttä korostetaan erityisesti lopunajallisissa profetioissa eli puhuttaessa Juudaan palaavasta, puhdistetusta Israelista, Herran itselleen säästämästä kansan jäännöksestä (Jes. 4:3, 62:12).

Jumalan ja Israelin kiinteätä keskinäistä suhdetta Vanhassa testamentissa painottaa myös Jumalan kutsuminen Israelin Pyhäksi, mitä suosivat erityisesti jotkut profetioista – ennen kaikkea Jesaja – jopa siinä määrin, että tekivät siitä suorastaan Jumalan erisnimen (Ps. 22:4, Jes. 12:6, Hoos 11:9). Mutta koska Herra, Israelin Jumala, on pyhä, samaa pyhyyttä vaaditaan jo Vanhassa testamentissa koko Hänen kansaltaan. Kolmannessa Mooseksen kirjassa Jumala itse

lausuu israelilaisille: “Olkaa pyhät, sillä minä, Herra, teidän Jumalanne, olen pyhä” (19:2; ks. myös 20:26). Tämän mukaisesti heidän oli pyhitettävä Herralle muun muassa miespuolisten jälkeläistensä esikoiset (2. Moos. 13:2) sekä temppele ja siellä palvelusta toimittavat papit (2. Moos. 40:13). Pappien puolestaan oli palvelukseen ryhtyessään pyhitettävä itsensä (2. Moos. 19:22), mutta heidän tehtävänsä oli lisäksi pyhittää kansa (Joos. 7:13). Papin kohdalla itsensä pyhittäminen edellytti kykyä erottaa arjen elämässä pyhä epäpyhästä (Hes. 22:26), mikä taju heidän tuli pyrkiä siirtämään kansalle opetuksessaan (Hes. 44:23). Henkisempien asioiden piiriin Vanhassa testamentissa puolestaan kuuluu keskeisesti lepopäivän pyhittäminen (2. Moos. 20:8–11) ja kaikkein merkittävimpana Herran nimen pyhittäminen (Jes. 29:23) eli käytännössä Jumalan itsensä kunnioittaminen ja palvonta elämän ja kaikkien hyvien lahjojen antajana.

Ortodoksikristityn kannalta on hyvin mielenkiintoista, että jo Vanhan testamentin Israel pyhitti monet sen elämään liittyvät asiat ja askareet erilaisin konkreettisin toimin, niin kuin edellä kävi ilmi. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että pakkosiirtolaisuudesta saapuneet Jerusalemin jälleenrakentajat pyhittivät valmiiksi saamansa kaupungin portin (Neh. 3:1), vaikka siitä tuskin oli olemassa mitään suoranaista käskyä. Vanhan testamentin näkökulmasta itse asiassa kaikki arkinenkin muodostuu pyhäksi, so. Jumalan todellisuuden piiriin omaksutuksi ja vedetyksi, juuri pyhittämisen kautta. Tällainen asia voi olla vaikkapa ruuasta pidättäytyminen, josta Vanhan testamentin mukaan tulee pyhä paasto (Joel 1:14), kun se yhdistyy ihmisen pyrkimykseen kohota Jumalaa kohti ja on ilmaus katumuksesta.

Vanhan testamentin mukaan pyhyys on siis nimenomaan Jumalan ominaisuus ja pyhä suoras-taan Hänen erisimensä. Ihmisiä Vanha testamentti sen sijaan ei juurikaan nimitä pyhiksi, vaikka käytännössä kunnioittaakin monia sellaisina. Pyhiä Vanhan liiton kansalle epäilemättä olivat muun muassa patriarkat, profeetat, makkabealaisajan marttyyrit, Mooses, Daavid, Elia, Elisa ja Henok, joita myös Ortodoksinen kirkko kunnioittaa pyhinä. Vaikka pyhä ihmisen nimityksenä onkin Vanhassa testamentissa harvinainen, se ei kuitenkin ole täysin outo, sillä se tavataan ainakin Psalmien kirjassa vähintään kolmesti. Ensimmäisen kerran se esiintyy Psalmissa 16:2–3, jossa rukoilija toteaa: “Minä sanon Herralle: ‘Sinä olet minun Herrani, paitsi sinua ei ole minulla mitään hyvää’; ja pyhille, jotka maassa ovat: ‘Nämä ovat ne jalot, joihin on koko minun mielisuosioni’.” Toinen kohdista sisältyy meille liturgiasta tuttuun Psalmiin 34: “Peljätäkää Herraa, te hänen pyhänsä, sillä häntä pelkääväisiltä ei mitään puutu” (j. 10). Kolmas kohta puolestaan on Ortodoksisen kirkon kannalta kaikkein tärkein, sillä siihen viitataan tavan takaa niin vanhoissa kuin uusissakin teksteissä, kun pyhistä puhutaan. Suomalaisista raamatunkäännöksistä sitä ei kuitenkaan löydy, sillä se ei pohjaudu hepreankieliseen Vanhaan testamenttiin, vaan Ortodoksisen kirkon ohjeellisena Vanhan testamentin laitoksena kunnioit-tamaan kreikankieliseen Septuagintaan. Kyseessä on Psalmi 67:36: “Ihmeellinen on Jumala pyhissään”, mikä heprealaisessa tekstissä kuuluu: “Pelottava on Jumala, Israelin Jumala, joka asuu pyhäkössään” (Ps. 68:36). Ortodoksisen kirkon kannalta emme kuitenkaan voi Septua-gintan kohdalla puhua käännösvirheestä – ainakaan, mikäli mittapuuna pidetään patristista perinnettä, sillä se on tässä kohden suorastaan hämmästyttävän yhteneväinen. Tämän yhden psalminkohdan kautta voimme kenties tajuta jotakin siitä, kuinka traaginen tai vähintäänkin valitettava asia meille suomalaisille ortodokseille on oman ja omaa kirkollista tajuamme heijastavan raamatunkäännöksen puuttuminen, sillä vastaavanlaiset tulkintaerot eivät ole harvinaisia.

Mieluummin kuin pyhistä Vanha testamentti puhuu Jumalan miehistä ja itsensä Jumalalle pyhittäneistä tai joskus käänteisesti Jumalan itselleen pyhittäneistä henkilöistä. Jumalan miehinä Vanha testamentti mainitsee monet Israelin varhaishistoriaan liittyvät profeetat, kuten Samuelin (1. Sam. 9:6) ja Elian (1. Kun. 17:18). Israelin myöhemmän historian profeetoista erityisen pyhänä Vanha testamentti puolestaan esittää profeetta Jeremian ainakin sen perusteella, että se

sanoo Jumalan erottaneen eli pyhittäneen hänet itselleen jo ennen hänen syntymäänsä, hänen ollessaan vielä äitinsä kohdussa (Jer. 1:5). Ortodoksisen teologian kannalta äärimmäisen mielenkiintoinen ja merkittävä on myös 2. Mooseksen kirjan 7. luvussa Jumalan Mooseksesta käyttämä nimitys, joka korostaa hänen suurta pyhyyttään ja epäilemättä nostaa hänet meidän terminologiamme kannalta pyhän asemaan. Tuossa kohdassa Jumala sanoo: “Minä asetan sinut jumalaksi faraolle, ja veljestäsi Aaronista tulee sinun profeettasi” (jaa 1). Se, ettei puhe ihmisestä jumalana – luonnollisesti pienellä kirjoitettuna – ole tässä erehdys, varmistuu vaikkapa Psalmista 82:6–7, jossa jälleen Jumala itse lausuu: “Te kaikki olette jumalia ja kaikki tyynni Korkeimman poikia; kuitenkin te kuolate, niin kuin ihmiset kuolevat, ja kaadutte niin kuin kuka ruhtinas tahansa.” Vanhasta testamentista löytyy useita vastaavanlaisia kohtia, jotka eräässä mielessä korostavat ihmisen ja Jumalan läheistä sukulaisuutta tai paremminkin ihmisen asemaa Jumalan kuvana, minkä seurauksena ihminen voi Jumalan yhteydessä tulla osalliseksi Hänelle ominaisesta pyhydestä. Hyvin konkreettisenä osoituksena tästä on Siinaille Jumalan kutsusta noussut Mooses, jonka kasvot alkoivat säteillä Jumalan kirkkautta niin voimakkaasti, ettei kansa saattanut kunnolla katsella hänen kasvojensa, vaan pelkäsi (2. Moos. 34:29–30). Tästä huolimatta Jumala pysyy Vanhassa testamentissa pyhänä aina aivan omassa, suvereenissa kategoriassaan, kuten käy hyvin ilmi profeetta Samuelin äidin, Hannan rukouksesta: “Ei kukaan ole pyhä niin kuin Herra, eikä kukaan ole vanhurskas niin kuin meidän Jumalamme. Ei ole Sinun lisäksi toista pyhää” (1. Sam. 2:2 LXX).

Vanhaan testamenttiin liittyen haluan ottaa esille vielä kaksi näkökohtaa, joista ensimmäinen on aiheemme kannalta hyvin keskeinen. Se liittyy kysymykseen pyhyiden lähteestä, josta on edellä ollut epäsuorasti puhetta. Vanhan testamentin näkökulmasta katsottuna ihmisen pyhyys on siis seurausta Jumalan pyhydestä, eli se on Jumalan vaikutusta ihmisessä tai Jumalan hengen asettumista häneen (1. Sam. 19:20). Vaikka Vanha testamentti ei tässä yhteydessä varsinaisesti puhu vielä Jumalan hengestä omana persoonanaan eli Pyhänä Henkenä, tämäkin näkökohta alkaa jo salatusti paistaa läpi. Ehkä selvimmin tämä tulee esille meille kaikille tutussa Daavidin katumuspsalmissa 51: “Älä heitä minua pois kasvojesi edestä, äläkä ota minulta pois Pyhää Henkeäsi” (jaa 13) ja Jesajan kirjan 63. luvun sanassa: “Mutta he niskoittelivat ja saattoivat murheelliseksi hänen Pyhän Hengensä; ja niin hän muuttui heidän vihollisekseen, hän itse soti heitä vastaan” (j. 10). Ihmisen pyhyiden ja pyhityksen lähteeksi alkaa näin ollen jo Vanhassa testamentissa hahmottua Pyhän Kolminaisuuden kolmas persoona, Pyhä Henki.

Toinen näkökohdista puolestaan on detajli, joskin merkittävä sellainen. Vanhassa testamentissa Jumalan tiestä puhutaan pyhänä. Tämä opetus tulee esille kärsimysaiheisessa Psalmissa 77 (jaa 14), jossa sillä tarkoitetaan ennen kaikkea Jumalan ihmeteltävää ja Hänen kunniaansa ilmentävää johdatusta Israelin kansan muinaisuuden päivinä. Psalmi antaa kuitenkin samalla selkeästi ymmärtää, että Jumalan tie on pyhä myös yksityisen ihmisen kärsimyksen ja ahdistuksen hetkinä, koska nekin tähtäävät meidän parhaaseemme ja näin valmistavat meissä tilaa Jumalan kirkkauden ja kunnian ilmestymiselle. Siksi meidän ei pidä vaipua epätoivoon, vaikka psalmintekijän kanssa joskus joutuisimmekin raskaasti huokaamaan taakkamme alla.

Uusi testamentti

Uuden testamentin opetus pyhydestä rakentuu pitkälti Vanhan testamentin varaan, mutta sen painotuksia joissain kohdin olennaisesti syventäen. Keskityn nyt juuri näihin.

Uuden testamentin keskeisen näkemyksen mukaan kristillinen kirkko on uusi Israel, jossa Vanhan testamentin vaatimus koko kansan pyhydestä on toteutunut, kuten käy hyvin ilmi Ensimmäisestä Pietarin kirjeestä: “Te olette ‘valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, omaisuuskansa, julistaaksenne sen jaloja tekoja’, joka on pimeydestä kutsunut teidät ihmeelli-

seen valkeuteensa” (2:9; vrt. 2. Moos. 19:5–6, 22:30, 5. Moos. 7:6, Jes. 62:12). Kristillisen kirkon pyhyys perustuu hyvin konkreettiseen tapahtumaan: kasteeseen. Nimenomaan kastettu on Uuden testamentin mukaan pyhä. Tämä uskonnollinen totuus tulee tavan takaa ilmi muun muassa Paavalin kirjeiden alku- ja lopputervehdyksissä, kuten seuraavissa: “Paavali – – Korintossa olevalle Jumalan seurakunnalle, Kristuksessa Jeesuksessa pyhitetyille, jotka ovat kutsutut ja pyhät” (1. Kor. 1:1–2) ja: “Paavali – – kaikille pyhille Jeesuksessa Kristuksessa, jotka ovat Filippissä, sekä myös seurakunnan kaitsijoille ja seurakuntapalvelijoille” (Fil. 1:1).

Kyseisissä kohdissa puhe Kristuksessa olemisesta viittaa juuri kasteeseen, sillä kristitty on kasteessa riisunut pois turmeltuneen vanhan ihmisen ja pukenut päälleen uuden eli Jeesuksen Kristuksen (Gal. 3:27). Hän on näin tullut osalliseksi Kristuksen kuuliaisen elämän hedelmistä sekä Hänen sovittavasta kuolemastaan ja voitollisesta ylösnousemuksestaan. Uusi testamentti puhuukin kasteesta mielellään sekä Kristuksen kanssa ristiinnaulitsemisena ja ylösnousemisena että Hänen kanssaan hautaamisena ja ylösnousemisena (Gal. 2:19–20; Room. 6:4–7), mikä kielikuvat alleviivaavat kumpikin kristityn todellisuudessa tapahtunutta totaalista muutosta. Kasteen jälkeisenä aikana kristitty itse asiassa elää jo Jumalan valtakunnan todellisuudessa sillä seurauksella, että maailma ja sen arvot ovat käyneet hänelle yhdentekeviksi, ne ovat menettäneet otteensa hänestä. Tätä arvojen vallankumousta apostoli Paavali ilmentää onnistuneesti oman kokemuksensa pohjalta ja kasteterminologiaan liittyen sanomalla: “maailma on ristiinnaulittu minulle ja minä maailmalle” (Gal. 6:14).

Uuden testamentin mukaan pyhyys on siis kristityn kasteessa lahjaksi saama todellisuus, joka hänen tulee pyrkiä säilyttämään tallella halki elämänsä. Syntiinlangenneessa maailmassa tämä ei kuitenkaan ole helppo tehtävä, kuten luullakseni itse kukin tiedämme. Tästä todistavat myös Uuden testamentin kirjoittajat, sillä siitä huolimatta, että he puhuvat kasteesta kertakaikkisena pukeutumisena Kristukseen, he toistuvasti kehottavat lukijoitaan, että nämä riisuisivat yltään vanhan ihmisen tekoineen ja pukeutuisivat uuteen (Ef. 4:22–24). Koska synnintekojen seurauksena erilaiset himot ovat saaneet sijaa meissä, joudumme todellisuudessa tekemään paljon työtä tavoittaaksemme sen pyhyiden, jonka kasteen hetkellä saimme eli voidaksemme realisoida omaisuutemme.

Kristitty on näin ollen kasteensa perusteella vain potentiaalinen pyhä. Tässä mielessä Ortodoksisen kirkon puhe pyhistä päämääränsä saavuttaneina, jumalallistuneina ihmisinä on Uuden testamentin valossa täysin paikallaan. Kunkin kristityn on saatettava pyhityksensä täydelliseksi, kuten apostoli Paavali sanoo (2. Kor. 7:1). Samaa totuutta valottaa Ilmestyskirjassa apostoli ja evankelista Johannes lausueessaan: ”Vääryyden tekijä tehköön edelleen vääryyttä, ja joka on saastainen, saastukoon edelleen, ja joka on vanhurskas, tehköön edelleen vanhurskautta, ja joka on pyhä, pyhittyköön edelleen” (22:11).

On luonnollista, että Uusi testamentti korostaa pyhityksen kohdalla sen kokonaisvaltaisuutta eli kristityn nuhteettomuutta niin hengen, sielun kuin ruumiinkin osalta (1. Tess. 5:23–24). Tästä huolimatta sen kirjoittajat painottavat monesti nimenomaan ruumiin puhtauden varjelemista, mitä he perustelevat ennen kaikkea sillä, että ruumis on Pyhän Hengen temppeli (1. Kor. 6:18–19). Luulen, että apostoli Paavalin tähän yhteyteen liittyvä sana: “kirkastakaa siis Jumala ruumiissanne” (1. Kor. 6:20) on entistäkin ajankohtaisempi meidän päivinämme, jolloin kaikki ruumiillisuuteen liittyvä toisaalta halutaan absolutisoida ja jumalallistaa, toisaalta taas yksilöllistää ja suhteellistaa. Paras keino lihallisten syntien välttämiseen ei apostoli Paavalin mukaan kuitenkaan ole kiusausten suora vastustaminen niiden kohtaamishetkellä, vaikka tietysti sitäkin tarvitaan, vaan vaeltaminen Hengen ohjauksessa (Gal.5:16), millä hän tarkoittaa, ettei ihminen mukaudu tämän maailmanajan menoon, vaan pyrkii jatkuvasti tutkimaan Jumalan tahtoa ja ojentautumaan sen mukaan (Room. 12:1–2). Itse asiassa samaan viittaa apostoli Pietari sanoessaan: “Pyhittäkää Herra Kristus sydämässänne” (1. Piet. 3:15).

Pyhyyteen ja oman eksistenssin pyhittämiseen tarvitaan myös esikuvia, jotka innoittavat meitä ja näyttävät meille tietä oikeaan. Näistä Uusi testamenttikin puhuu meille usein, erityisesti Heprealaiskirje. Kirjeen 11. luvussa eteemme suorastaan vyörytetään lähes loputon joukko todistajia, joiksi kirjoittaja heitä kutsuu, eli uskon esikuvia Vanhan liiton ajalta. Lueteltuaan ensin heitä pitkään kirjoittaja vetoaa voimakkaasti kuulijoihinsa: ”Sentähden, kun meillä on näin suuri pilvi todistajia ympärillämme, pankaa mekin pois kaikki, mikä meitä painaa, ja synti, joka niin helposti kietoo, ja juoskaamme kestävinä edessämme olevassa kilvoituksessa, silmät luotuina uskon alkajaan ja täyttäjään, Jeesukseen” (Hepr. 12:1–2).

Vanhan testamentin pyhät ovat siis kristitylle merkittäviä esikuvia pyhityksen tiellä – erityisesti siksi, että he kulkivat menestyksekkäästi kohti pyhitystä varjojen ja kuvausten maailmassa, jossa Jumala ei vielä ollut tullut näkyvästi keskuuteemme ja ilmoittanut meille tahtoaan yksiselitteisen selkeällä tavalla. Lainatussa Heprealaiskirjeen kohdassa kirjoittaja kehottaa lukijoitaan myös suuntaamaan katseensa Jeesukseen, uskomme perustajaan ja täydelliseksi tekijään. Vaikka Kristus esitetään tässä ennen kaikkea pyhityksen lähteenä, on selvää, että samanaikaisesti Hänkin on kristitylle esikuva pyhityksen tiellä oman ainutlaatuisen elämänsä kautta. Näin ollen huomaamme, ettei Uudessa testamentissa esiinny minkäänlaista jännitettä tai vastakkainasettelua Kristuksen ja pyhien kesken. Pyhien muisteleminen ei hämarrä Kristuksen merkitystä eikä saata kyseenalaiseksi Hänen asemaansa. Pyhät ovat Uudessa testamentin mukaan nimenomaan Kristuksen ystäviä, jotka Hänen ohjeillaan ja avullaan ovat päässeet päämääräänsä (Joh. 15:14–15) ja ovat pystyneet kirkastamaan Hänet, so. Jumalan, itsessään (2. Tess. 1:10).

Uusi testamentti puhuu luonnollisesti myös Uuden liiton ajan ihmisistä uskon esikuvina. Heistä Heprealaiskirje toteaa: ”Muistakaa johtajianne, jotka ovat puhuneet teille Jumalan sanaa; katsokaa, kuinka heidän vaelluksensa on päättynyt, ja seuratkaa heidän uskoansa” (13:7). Tässä edellytetään selvästi, että esikuvaksi asetetut henkilöt olivat elämänvaellukseltaan moitteettomia ja pyhittyneitä henkilöitä, meidän terminologiallamme ilmaistuna pyhiä. Esikuvaksi kristityille apostoli Paavalilla on mahdollisuus asettaa myös itsensä, sillä Korintin kristityille hän kirjoittaa: ”Olkaa minun seuraajiani, niin kuin minä olen Kristuksen seuraaja” (1. Kor. 11:1).

Langenneessa maailmassa pyhyys on eteemme asetettu tavoite, jonka saavuttaminen vaatii kristityltä paljon työtä ja ponnistelua. Hänen on tavan takaa kurottauduttava sitä kohti unoh-taen menneisyyden mahdolliset voitot, mutta myös tappiot. Hän ei liioin saa tuodittautua enenaikaiseen varmuuteen päämäärän saavuttamisesta eli pelastuksesta. Tämä kristillisen kilvoittelun dynaamisuus, sen edellyttämä päättäväisyys ja hengellinen raittius tulevat suorastaan loisteliaasti esille Filippiläiskirjeen 3. luvun jakeissa 7–14. En malta olla siteeraamatta tätä kohtaa, joka kuuluu ehdottomasti Uuden testamentin kirkkaimpien helmien joukkoon. Apostoli Paavali lausuu: ”Mutta mikä minulle oli voitto, sen minä olen Kristuksen tähden lukenut tappioksi. Niinpä minä todella luen kaikki tappioksi tuon ylen kalliin, Kristuksen Jeesuksen, minun Herrani, tuntemisen rinnalla, sillä hänen tähtensä minä olen menettänyt kaikki ja pidän sen roskana – että voittaisin omakseni Kristuksen ja minun havaittasiin olevan hänessä ja omistavan, ei omaa vanhurskautta, sitä, joka laista tulee, vaan sen, joka tulee Kristuksen uskon kautta, sen vanhurskauden, joka tulee Jumalasta uskon perusteella; tunteakseni hänet ja hänen ylösnousemuksensa voiman ja hänen kärsimyksiensä osallisuuden, tullessani hänen kaltaisekseen samanlaisen kuoleman kautta, jos minä ehkä pääsen ylösnousemiseen kuolleista. Ei niin, että jo olisin sen saavuttanut tai että jo olisin tullut täydelliseksi, vaan minä riennän sitä kohti, että minä sen omakseni voittaneeni; koskapa Kristus Jeesus on voittanut minut. Veljet, minä en vielä katso sitä voittaneeni; mutta yhden minä teen: unhottaen sen, mikä on takana, ja kurottautuen sitä kohti, mikä on edessäpäin, minä riennän kohti päämäärää, voittopalkintoa, johon Jumala on minut taivaallisella kutsumisella kutsunut Kristuksessa Jeesuksessa.”

Lainatussa raamatunkohdassa apostoli Paavali asettuu meille esikuvaksi päättäväisyydessä, mutta myös nöyryydessä, sillä hän, joka perusti satoja seurakuntia ja koitui pelastukseksi tuhansille tai paremminkin kymmenille tuhansille, kenties sadoilletuhansille aikalaisilleen ja jonka omaatuntoa ei mitään synti eikä rikkomus painanut (1. Kor. 4:4), ei katsonut voivansa olla varma omasta pelastuksestaan ennen kuolemaansa. Tästä pelastavasta ja pyhittävästä nöyryydestä Uusi testamentti piirtää etemme myös kaksi muuta erinomaista esikuvaa, joihin haluan päättää tämän Uutta testamenttia koskevan osuuden. Toinen heistä on Kristus, toinen Hänen edelläkävijänsä, pyhä Johannes Kastaja. Niinpä Kristus, kristittyjen pyhitys, meidän pyhyitemme lähde, otti vastaan syntisille kuuluvan kasteen Jordanvirrassa aloittaessaan julkisen toimintansa (Matt. 3:13–17) ja puolestaan Hänen edelläkävijänsä, Raamatun todistuksen mukaan ihmisistä – siis myös pyhistä – suurin, katsoi olevansa arvoton edes riisumaan Kristuksen kenkiä Hänen jalastaan (Matt. 3:11). Herran Edelläkävijä osoittaa meille selkeästi aidon hengellisen kasvun suunnaksi nimenomaan oman tahdon väistymisen Jumalan suunnitelmien tieltä, kun hän Kristukseen viitaten sanoo: “Hänen tulee kasvaa, mutta minun vähetä” (Joh. 3:30).

Kirkon muu perinne

Siirtyessäni nyt käsittelemään pyhiä ja pyhyttä Kirkon muussa perinteessä otan esille lähinnä sellaisia seikkoja, jotka rikastuttavat ja selkeyttävät jo todettua sekä tuovat mukaan joitakin aiheemme kannalta keskeisiä uusia näkökulmia.

Kaiken edellä sanotun jälkeenkin on vielä syytä alleviivata sitä, että Ortodoksisen kirkon ajattelussa pyhittyminen on ihmisessä tapahtuva todellinen prosessi. Tässä suhteessa Ortodoksisen kirkon teologia eroaa olennaisesti protestanttisuudesta, sillä siinä ihmisen tilanteessa tapahtuva ratkaiseva muutos katsotaan lähinnä juridiseksi toimenpiteeksi, jolla Jumala armahtaa syntisen, lukee hänet vanhurskaaksi armosta eli eräässä mielessä suostuu näkemään hänet uusissa väreissä, ikään kuin mustan valkoisena. Ortodoksisen kirkon opetuksessa pyhittyminen taas on ihmisessä tapahtuvaa jatkuvaa ja vähittäistä hengellistä kasvua, jonka seurauksena Jumalan Pyhän Hengen läsnäolo enenee hänessä ja saa hänessä yhä runsaammin elintilaa. Jumalan Pyhän Hengen läsnäolo merkitsee ihmisen kokonaispersoonan kirkastumista hänen kilvoituksensa edellyttämässä mitassa. Tämä Pyhän Hengen kirkkaus käy kaikille objektiivisesti selväksi Jumalan valtakunnan täyttymyksessä, mutta on jo nyt havaittavissa itse kussakin meissä, jos Jumala sen hyväksi näkee. Pyhän Hengen läsnäolo jatkuu niin ihmisen sielussa kuin ruumiissakin kuoleman jälkeen, mistä syystä Ortodoksinen kirkko suhtautuu suurella kunnioituksella pyhäinjäännöksiin ja edesmenneisiin yleisesti. Tästä syystä se ei hyväksy polttohautautusta, joka lisäksi riistäisi pyhäinjäännökset uskovilta. Hieman kärjistäen voisi sanoa, että polttohautaus on ratkaisu niitä kristillisiä yhteisöjä ja kirkkoja varten, joille käytännön syyt painavat teologisia enemmän ja jotka eivät usko pyhiin tai eivät katso pystyvänsä tuottamaan niitä.

Pyhittyminen on Ortodoksisen kirkon kannalta myös yhteistyötä, synergiaa, Jumalan kanssa. Vaikka Jumala tahtoo kaikkien ihmisten pelastusta, itse kunkin on omalta osaltaan aktiivisesti ponnisteltava sen eteen. Tämä ponnistelu on käytännön osoitus siitä, että ihminen todella haluaa pelastustaan ja kaipaa Jumalan apua. Passiivinen odotus Jumalan asioihin puuttumisesta on ortodoksisen teologian näkökulmasta Jumalan kiusaamista tai vähintäänkin Hänen saattamistaan hankalaan asemaan, koska Jumala ei koskaan voi toimia ihmisen valinnan vastaisesti eikä murtaa hänen vapaata tahtoaan.

Pyhittyminen on edelleen ihmisen jumaloitumista Kirkossa ja sen perinteen mukaisin metodein. Tärkeintä ei siis ole kilvoittelun päättäväisyys, hellittämättömyys, peräänantamattomuus, vaan tieto oikeasta kilvoittelun perustasta ja sen varaan rakentuva toiminta. Muussa tapauk-

sessä toistamme kohdallamme Aadamin lankeemuksen, sillä hänkin pyrki tulemaan sellaiseksi kuin Jumala, mutta Jumalan tahdon vastaisin menetelmin. Olennaisinta pyhittymisessä on juuri se, että ihminen tiedostaa sen mahdottomuudeksi Kirkon ulkopuolella. Ihminen ei voi pyhittyä ja kasvaa hengellisesti ilman Kirkkoa ja sen mysteereitä. Kirkon pyhät mysteerit, sakramentit, välittävät ulottuville jomalallisen armovoiman, joka tukee ja auttaa meitä kilvoittelussamme. Erityisen välttämätön meille on säännöllinen osallisuus Pyhistä Lahjoista eli Herran Pyhästä Ehtoollisesta, koska se yhdistää meidät Häneen, joka on parantanut ja uudistanut langenneen ihmisyytemme. Saamme ylösnousseen Kristuksen ehtoollislahjoissa sisimpäämme sillä seurauksella, että hapatteen tavoin Hän vähitellen muuttaa meidät itsensä kaltaiseksi. Ehtoollisella käynnin jälkeen me vajavaisuuksistamme huolimatta voimme monesti konkreettisestikin tuntea ylösnousseen Herran läsnäolon sisässämme tai vähintään aavistella Hänen suurta voimaansa.

Pyhittymiseen Kirkon ikuisin metodein kuuluu olennaisesti myös kärsimyksen hyväksyminen hengellisen kasvun välineenä. Vaikka pyhittyminen tapahtuu kolmivaiheisesti eli puhdistumisen, valistumisen ja jumaloitumisen vaiheiden kautta, kärsimys on olennainen kude koko prosessissa. Pyhityksen tiellä Jumala puhdistaa uskovan ensimmäisen vaiheen aikana karkeista himoista eli lihallisesta himosta, ruuanhimoista ja rahanhimoista, toisen aikana puolestaan hienojakoisemmista ja henkisemmistä himoista eli pitkäviuhaisuudesta, ylpeydestä ja kunnianhimoista, ja kolmannen vaiheen aikana Hän lopulta yhdistää uskovan pysyvästi itseensä eli tulee asumaan häneen, tekee häneen majansa. Kärsimyksen merkitys tässä etenevässä prosessissa on uskovan oikean itsetuntemuksen säilyminen ja kasvu. Koska yhä tiivistyvä yhteys Jumalaan voi ruokkia ihmisessä vääriä kuvitelmia omista kyvyistä, Jumalan on sallittava hänelle erilaisia koettelemuksia, jotka auttavat häntä näkemään hänen sisäisen tyhjyytensä ilman jumalallisen armon läsnäoloa. Nöyryyden lisääntyessä ja vakiintuessa ihmisen on jälleen mahdollista saada Jumalalta osakseen entistä voimakkaampia kokemuksia Hänen armostaan ilman, että ne koituisivat ihmiselle tuhoisiksi ja olisivat vaarantamassa hänen pelastustaan.

Käytettävissämme on myös joitakin mittareita, joiden avulla voimme tutkia, onko pyhityksemme oikeaa ja todellista. Ensimmäinen niistä on juuri nöyryys. On mielenkiintoista, että juuri pyhät tuntevat olevansa huonoimpia kaikista ihmisistä ja jopa koko luomakunnan alapuolella! Kyseessä on aito tunne eikä jokin uskonnollinen fraseologia, sillä jumalallisen valon kasvaessa ihminen näkee entistä tarkemmin pienimmätkin virheensä ja puutteensa. Myös sen tiedostaminen, että Jumala on ottanut heidät työtovereikseen, auttaa paradoksaalisesti pyhiä nöyrytymään. Tätä asiaa 500-luvulla elänyt merkittävä luostarikilvoittelija, abba Dorotheos, ilmentää vertauksella puusta, jonka oksat taipuvat maata kohden sitä enemmän mitä runsaammin ne kantavat hedelmää. Oman aikamme suuri opettaja, vanhus Paisios, puolestaan muistuttaa meitä siitä, että hengellinen kasvu alkaa toden teolla vasta sitten, kun ihminen tulee täydeksi nollaksi omista silmissään. Näin ollen voimme ymmärtää, että sellainen ”pyhitys”, joka johtaa meidät näkemään virheitä vain toisissa ja eristää meidät heistä, ei ole aitoa. Kyseessä on demoninen tila, josta on pyrittävä pois mahdollisimman nopeasti rukouksen, hengellisen lukemisen tai keskustelun ja ennen kaikkea synnintunnustuksen avulla. Monet ohjaajat muistuttavat, että saatanallinen ylpeys – nimenomaan uskonnollisuuteen yhdistyneenä – voi johtaa ihmisen suorastaan hulluuteen tai riivatuksi tuloon ja joskus vieläkin traagisimpiin seurauksiin.

Toinen aidosta hengellisestä kasvusta kertova merkki on rakkaus kaikkia ja kaikkea kohtaan – koko ihmiskuntaa ja koko luomakuntaa kohtaan. Pyhät ovat aina kokeneet suurta yhteenkuuluvuutta kaikkeen olemassa olevaan, jonka Jumala on luonut. Suurella hellyydellä ja lämmöllä he kohtelevat jopa elottomia esineitä ja tuntevat sääliä nähdessään eläinten kärsivän, ihmisistä puhumattakaan. Voisimme sanoa, että pyhä on alkuperäiseen kunniaansa palautettu Adam, joka on uudelleen ottanut vastuun tästä maailmasta, tullut sen viljelijäksi ja varjelijäksi. Pyhän

lähellä on ihmeen hyvä olla. Siinä järjettömät luontokappaleetkin tuntevat olevansa turvassa ja kokevat ikään kuin saaneensa syntiinlankeemuksessa kadottamansa kasvot. Pyhän lähellä luomakunta saa jälleen tarkoituksen, sillä Jumalan tahdon mukaan se tulee vedetyksi pyhyiden piiriin. Ortodoksisen käsityksen mukaan pyhyys leviää pyhästä todellisesti myös hänen ympäristöönsä, niin että sekin pyhittyy ja pääsee osalliseksi jumalallisesta armosta. Tämän voimme varmasti kaikki tavalla tai toisella kokea liikkuessamme paikoilla, joilla on paljon rukoiltu ja toimitettu pyhiä palveluksia.

Ortodoksisen ajattelun valossa kirkot ja luostarit ovatkin erityisen pyhittyneitä paikkoja. Niiden pyhittyminen on seurausta jo siitä tosiasiasta, että ne on vihitty käyttöönsä kirkollisin meinoin. Tämän takia niitä ei ole lupa Kirkon kanonien mukaan koskaan myydä eikä luovuttaa sellaiseen käyttöön, joka on vieras niiden alkuperäiselle tarkoitukselle. Ne ovat eräissä mielessä paratiisillisia saarekkeitä tämän maailman keskellä, sen pyhittämiseksi. Ortodoksisen uskon mukaan jokainen vihitty kirkko saa lisäksi itselleen suojelusenkelin, joka seisoo sen vierellä tämän maailmanajan loppuun asti – myös silloin, kun se poistetaan varsinaisesta käytöstään.

Puhuttaessa pyhistä ja pyhyydestä haluan lopuksi sanoa vielä muutaman sanan armolahjoista ja ihmeistä. On tunnettua, että pyhien kautta on aina tapahtunut ja tapahtuu edelleenkin monia paranemisia ja muita ihmeitä. He saattavat myös lukea ihmissydänten ajatuksia kuin avointa kirjaa ja katsella tulevaisuuden tapahtumia kuin televisiota. He saattavat joskus myös ilmestyä siellä, missä he eivät fyysisesti ole, ja monia muita tämänkaltaisia ilmiöitä heistä kerrotaan luotettavien lähteiden pohjalta. Tästä huolimatta pyhät eivät ole mitään kristillisiä supermiehiä tai guruja, vaan meidän kanssamme samanlaisia ihmisiä, jotka ovat pyhittyneet ja jumaloituneet monien kärsimysten pätsissä kilvoiteltuaan paljon ja suuren nöyryytensä vuoksi. Heidän saamansa armolahjat eivät ole heitä itseään varten. Ne eivät ole heille annettu palkkio esimerkiksi ponnistelusta, jotta heidän suuruutensa tulisi kaikille julki. Pyhien armolahjat on annettu heille Kirkon palvelemiseksi. He ovat saaneet ne käyttöönsä voidakseen paremmin auttaa Kristuksen uskovaa kansaa ja ihmisiä yleensäkin, koska heillä on suuri rakkaus ja sääli kaikkia kohtaan. Samalla ne kuitenkin kertovat meille siitä voitosta, jonka he ovat saaneet tästä katoavasta ja valheellisesta aineen maailmasta, ja paholaisesta, sen näennäisestä herrasta. Näin he osoittavat, että ihmisen on mahdollisuus saavuttaa elämänsä päämäärä Jumalan avulla jo tässä ajassa – tänäänkin.

Päätän esitykseni sitaattiin, joka on peräisin vanhus Paisioksen kirjeestä Evankelista Johannes Teologin luostarin nunnille ja jossa edellä mainittu voitto maailmasta ja yhteys taivaalliseen on aistittavissa lähes päihdyttävän voimakkaasti:

“Onnellisia ovat maailman ihmisten mielestä ne, jotka saavat nauttia tämän maailman hyvyyksistä. Autuaita ovat kuitenkin ne, jotka ovat luopuneet niistä kaikista Kristuksen tähden ja ovat myös vailla kaikkea inhimillistä lohdutusta – jälleen Kristuksen tähden – ja onnistuvat niin elämään lähellä Kristusta yötä päivää Hänen jumalallisesta lohdutuksestaan nauttien. Monesti se on niin runsas, että on saannotava Jumalalle: ‘Jumalani, Sinun rakkauttasi on mahdotonta kestää, sillä se on valtavan suuri eikä se mahdu minun pieneen sydämeeni.’”